

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Holozsvár, December' 4kén, 1840.

23. szám

Tartalom: Mikes Kelemen' és Mikes István' leveleik, (Szerkesztőség) 177. l. Egy tőke pénzes végrendelete, (M. L.) 179. l. Könyvismérettetés, (13.) 182. l. Temetési-Társulatok, 184. l. A' Parthenon és még valami, (Krizbay Miklós) 185. l.

Mikes Kelemen' és Mikes István' leveleik.

E' Nemzeti Társalkodó' folyó félévi 17-ik számában „Mikes Kelemen' levelei“ cím alatt tett ime' kérdésekre: valljon említett Mikes Kelemen a' mostani gróf Mikes családból származott-e? ki volt az ő nénye, kihez Kulcsár István által 1794-ben világ elébe bocsátott leveleit írta? 's a' t.; némi világosításul és feleletül egy fő rangu hazafi két levelet közlelünk. Mind a' kettőt ugyanazon egy levélboríték foglalá magába, mellynek egyik felén francia nyelven ez van írva:

„A Monsieur
Monsieur Comte
de Mikes.

en Transilvanie;“

másik — pecsétetes felén pedig magyarul és más kéz által ez:

„Mikes Kelemen Ur. (Uram') Levele, mellyt Constancinapolyjbol írt; arra valasza üdvözült édes Attyamnak G Mikes Istvan Uramnak.

A. 1759b. 5ta Jan.“

Ez szerint az első levél Mikes Kelemennek

gróf Mikes Istvánhoz intézett eredeti levele, melly szóról szóra így van:

Constancinapoly 5 jan. 1759.

Méltóságos Groff uram kedves
Ötsém Uram.

Szivem örömmel élek a' szabadságal a melyet vettem a felséges királynénak itt lévő követtyétől, hogy az urnak ötsém uramnak irhasak annál nagyob örömel is irok, mert régtől fogvást semi hirit nem halhattam, az Istenben valo nagy hálaadásal halottam ezt meg, hogy a szegény üdvözült Aszony, az Anyaszent egyházban holt volna meg, a mely kegyelmet az Isten, a sok jo erköltsiért tette véle, a' szegény öreg urnak halálát nem tudom mikor történt, Mikes Ferentznek házását megtudtam, de semi örvendetes hirit nem halottam, az alma sokszor elhengeredik a fájatol, azt annál is inkább elhittem, mert változo természetit üsmértem, mivel ha sok pirongatást szenvedet is, de gyermek korunkba velem meg nem alkudhatot, a Mikes familiából többet kettonél nem üsmerhettem mivel a szegény aszony terhes volt az ural ötsém uramal azon esztendőben a mellyben hazámbol ki jöttem, az urnak ötsém uramnak pedig gyermekeiről semit nem halhattam, noha igen szivesen kívánnék hallani.

Magam felől pedig azt irhatom hogy ha bujdosásban vagyok is, de az Istennek áldása, és

irgalmasága mindenkor velem volt és vagyok, és másokat is jót tehetek, az urnak jósága, és segítsége nem lévén meghatározva, mindennek veszik az ő bő kezének irgalmaságát, egyéb szükségét tehát nem érzek, hanem hogy a hitek közti nem számláltatom, noha azt Isten ő szent Felsége tudja, hogy oda számláltathatom, az én bujdosásomnak vége akkor lesz, amikor midőn az életemnek, az ő rendelését pedig, mind imádnom kell, mind pedig hálaadásal vennem és kérnem őtet, a' hazámnak békeségben való létiért.

Hogy ha pedig az urnak Ötsém uramnak tettik én nékem válaszolni, a Károlyvárában lévő trinitariusok által meglehet, mivel ők, az itt lévő trinitariusoknak elküldik.

Én pedig az urnak ötsém uramnak atyafiságos emlékezetiben ajánlván magamat

Maradok

köteles atyafia szolgája
Mikes Kelemen.
mpr.

Ezen levél fél ivnyi, negyedrébe fogott, 's aranyozott szélű velin papirosra van írva. Gróf Mikes István maga levele' foglatját hasonlólag fél ivnyi papirosra tette le; de ezt folio alakban hagyva, két hasábra osztva, 's csak az egyiket írva bé, mint hivataloknál szokták az impurus conceptusokat írni. Így aztán bemutatva, mint a' következés mutatja, akkori királyi kormányzó gróf Kemény Lászlónak, ki azt átnézvén, következő megjegyzést tett saját kezével a' tisztán maradt hasábra:

„Ezen Levelt lehet megírni, és sub volanti kezemhez is küldeni, jól van az dolog fel téve, nintsen semmi a mi ártalmas benne lehetne, és az hív Subditus kötelessége ellen volna.
Lecta 1759 6ta May.

G. Kemény Guber.“
mpr.

A' gubernator által e' képpen helybenhagyott levele gróf Mikes Istvánnak következő:

„Méltóságos Ur

Kedves Bátyám Uram.

Constantinapolyból 5ta Januar. ezen folyó esztendőben költ Levelét az Urnak Bátyám Uramnak az Méltgos Generalatus Méltóságos Gubernator Urunk eő Excellentiájának által küldvén, méltóztatott ugyan Méltóságos Gubernator Urunk ő Exlja. kezembe küldeni, és az válaszolásra nekem is engedelem adatván, ugyan azon canalison kívánságára az Urnak Bátyám Uramnak válaszolok. Igaz az hogy miolta életben vagyok az Urról Bátyám Uramról semmit sem hallottam. Mivel üdvezült Atyám is még 1720-ban mult ki az világból, és üdvezült Atyámtól én akkor tizenkét esztendős lévén semmit sem érthettem, üdvezült Asszonyom Anyám pedig 1724-ben mult ki ez világból, és Istennek ő szent felségének nagy kegyelméből még 1717-ben az catholica religiot amplectálván igen aitas Pédás életet élt mind haláláig és az fenn megirt esztendőben az Kolosvári Pater Jesuiták' templomában el is temettetett, sok szép (maga lelkinék holta után való vigasztalására) rendeléseket hagyván maga után. Gróf Mikes Ferencz Bátyám Uram keveset élt házasságában, igen ifjanta sok betegségekkel töltvén idejét még 1727-ben Sz. Mihály' napján mult ki ez világból, és maradt egy fia és egy leánya, az leánya ment férjhez G. Kornis Antal uramhoz, és az is ifjuságának virágjában elholt, az Fia, kit is híának Mikes Antalnak, máig is él, mintegy harmincz három esztendős ember, és nébai G. Haller János Gubernator ur ő Exlja' Leányát vette nyolcz esztendővel ennek előtte el, négy leányi vannak, és Nemes Háromszéknek Fő Király Birája.

Az mi pediglen engem illet, Én hogy megházasodtam 30 esztendeje az mult augustusnak

25. napján elmult és vettem el G. Petki Dávid Uram' Leányát kivel is az Isten feles szép gyermekekkel fiu és leány magzatokkal megáldott, kik közül életben van egy 26 esztendős István nevű házas fiam, az kinek ugyan már Isten' kegyelmességéből van is egy Mihály nevű másfél esztendős fiacskája, és ezen kívül 4 Leányim vagynak életben, kettő férjnél, egyiket hét esztendővel ennek előtte adtam férjnek B. Bornemisza Pál Uramnak, az ki is fia B. néhai Bécsi cancellarius Kászoni B. Bornemisza Jánosnak volt, és ennek egy leánya is van valami hat esztendős; második leányomat tavaly majusban adtam férjhez G. Haller Antal Urk.; két leányom vagyon hajadon, egyik 15 az másik pedig kilencz esztendős. Én pedig noha még olly felette vén nem volnék, de beteges és sok változásokkal teljes időmet töltöm még eddig, az Isten ingyen való kegyelméből életben megtartott és Felséges Asszonyunk, és mostani dicsőségesen Regens. Kegyelmes Királynénk és Császárnénk' kegyelmességéből Nemes Fejérvármegyének Fő Ispánya vagyok már majd tizenöt esztendőtől fogva; volt még egy fiam, az ki is Bécsben tanolván, az G. Botyáni ur ő Exlja' Regimentiben Zászlótartó volt és az hadakon el is veszett.

Nagy háládással tartozik pedig kivált az Jó Istennek az, ki idegeny országon és édes Hazájától távul létében is nem csak szükséget nem szenved, sőt olly kegyelmét tapasztalja Isten ő Felségének, hogy másokkal is, kivált atyjafiaival jól tehet, az kik holta után is mind Isten előtt lelkéről mind jótéteményiről dicsíretesen és háládatosan megemlékeznek, és jó híre neve ez világon is holta után dicséretes emlékezetben marad. Mind Lelki 's mind testi ez világi bujdosásban pedig nagy boldogság az, ki életét mind Istennel való lelki békességben, mind ez világon maga felekezetinek és Nemzetének fejéhez az Istennek bölcs-rendelése szerént meg-

alázzván magát Istentől 's királyától kegyelmet kér, és mind ez világon mind az másion hívek közli számláltatik; ez valóban mind az világon nagy nyugodalmat és az jövőre életre készítő boldog halálhoz nagy segedelmet nyér:

Én nekem pedig se nem szabad se nem lehet se úgy mint igaz hívinek Felséges Asszonyunknak, annál inkább mint ő Felsége' kegyelméből ez hazában Fő Ispánynak más úton és alkalmatossággal az Urnak Bátyám Uramnak írnom, hanem az Mlgs. Generalatus' és az Gubernium' vagy Gubernator' *) hírvél, sem Trinitarius se más canalison írnom, hanem az melly móddal mostanában az Ur Bátyám Uram nekem írt és én is válaszlok tehetem írni, és valamit csekélységemhez képest parancsol, melly Felséges Asszonyunkhoz és örökös Fejedelméhez való Homagialis hűségemet meg nem sérti, atyafiságos indulatomat megbizonyítani kívánom: Maradván

Mlgs. Bátyám Urk.

kész szolg. Atyjafia."

Ezen levelek nem kis világosságot lövellvén Mikes Kelemen' viszonyaira: közljének világ elébe bocsáttatásukért köszönettel tartozunk.

Szerkesztőség.

Egy tőkepenés' végrendelese.

Tréfaköltemény:

(Vége.)

Egy második tőke óvóintézet' fölállítására urfiak' számára, kik kamaszéveiket megkezdeni készülnek. Itt gond leendő, hasznos foglalkodá-

*) A' „Gubernium vagy Gubernator“ szavakat gr Kemény kormányzó' írta, e' helyett „előljáróim.“ Egyebet nem javított.

sok át kitiltani az unalom' ördögét, melyet némelyek kávéházban, mások ujságokkal terhelt theás asztalnál, a' felebaráti jó név' károsításával elűzni törekednek. Ezen intézetben gyakorlatilag fog taníttatni azon nagy mesterség, miszerint érdekes beszédet folytathatni ló- 's kutya anecdoták, színház-, pipere-, bálpletyka nélkül, 's a' nélkül hogy szükség legyen Atropos' ollójával a' jó hír' életfonalát elvágni.

Úgy, mint vannak díjak rózsakoszoruzott lányok' számára, én is, eredetiség' kedvéért, egy harmadik tőkével nem kevésbé hasznos jutalomalapot akarok teremteni. Az évi kamat elosztásokat olly lányok követelhetik, kik hitelesen bebizonyíthatják, hogy:

1. Egész éven át sem dühös galoppet, sem bacchanti tempétet nem tánczoltak.

2. Sétahelyeken 's társaságokban olly öltözetben tudnak megjelenni, melly egyszerű 's kevés költséggel egybekötött levén, mégis igazi jó izlést kielégítő.

3. Házi 's női dolgok vagy egy jó könyvről vidámitó beszélgetéseik át lelánczolni tudnak, a' nélkül hogy szavalás', bravour-dalok', tánczfigurák', 's tableau-k' divatos emelcsöit használják.

Az örökség' egy más része legyen férfúság' hasonló díjversenyére szánva, és pedig azoknak, kik

1. hölgy' körében soha pipát elő nem vesznek; kik

2. a' Shakespeare át gyöngébbnek kijelelt nem iránt soha udvariatlanságot nem követnek el; végre kik

3. színházban, a' csöndesen élvező, közönséget zavaró — nem ritkán méltatlan — és kontrázkodó hangos itéletet nem ejtenek.

A' következő mennyiség legyen az igazi bölcsék' köve' föltalálójának eltéve, annak tudni illik, ki módokat tud előadni, az emberiségnek az élet' emelcsője — pénz nélkül — boldogításá-

ra. Előre meg vagyok győződve, hogy ezen tőke, a' hozzá adott mindig növekedő kamatokkal együtt, az angol nemzeti adósság' nagyságát fogja elérni.

Midőn egykor meglátogatám a' nagy Operát, elijedék a' rémitő költségtől 's a' pompás uszályruháktól, mit a' szegény művészetnek viselnie kellett, hogy az elkényeztetett közönséget kielégítse; gondolatomban föl számítám az előadások' sorát, mellyeknek színpadra kell kerülni, 's mi nagy serge a' színházlátogatóknak szükséges a' költségek' fedezésére, mig a' vállaló zsebébe teheti a' nyereség' első fillérét; számításom' végén átlátám, hogy illy erőlködéseknél minden igazgatónak bukni kell, 's egy hatodik tőkét tehát tönkre jutott igazgatók' elveszett vagyonának kipótlására hagyok, de azon mulhatlan föltéttel, hogy jövőben más fogatosb foglalkodáshoz kezdjenek.

A' hetedik vagyonrész legyen tisztelet díjokra szánva, azon derék „entrepreneur“ek' számára, kiknek szívöken fekszik a' művészet, 's kik a' nélkül, hogy az idő' romlott izlésének adóznának, classicaí műveket adatnak elő üres padak előtt. Illy művészi előadások' kevés szorgalmas látogatói' számára veressenek emlékpénzek.

A' további rész legyen egy második „Sanssouci“ föllállítására használva, melly minden lakóinak, kik nem éppen egy Lucullus' leleményes eszével szoktak kéjelgeni 's egy napezereket elkölteni inyök' kielégítésére, az élet' minden kényelmeit 's gyönyöreit ajánlja. Ezen béke' 's öröm' menedékébe bevételre alkalmasok:

Irók, kik nem ereszkednek le, irományaikban az időnek 's gyarlóságának hódolásra, kik nem bírnak egy Mimilista' dévaj borszeszélyével, 's vad humorával, kik beteges képzeménnyel nem idéznek föl vérrel mocskolt szörnyetegeket mint az új franczia regényírók, kik nem rázák thronok' örökös alaperősségeit egy Voltaire' fejével 's szívével bíró „halvány beteg ember“

vagy egy párizsi levélíró' vakmerő dölyfösségével, sem izetlen fordításokat nem küldenek a világba ki; hanem belső világuk' nyájas csillagot, életök' vidám nézeteit, gondolkodás át érlelt szellemök' virágít nyujtják. Mivel a' „picant“ hoz szokott időnél nem teremnek arany gyümölcsöket ezen szülemények, tehát legyen ezennel nekik ajánlva nyájos Sanssoucim, itt — földi gondoktól nem nyomatva — emelkedjenek az éneklő pacsirtával együtt a' naphoz.

Bírálok, kik mint igazságos férfiak haladnak tövises pályájokon, a' művészetet mindig szemmel tartva, magokat semmi bájos külszin vagy fénylő mellék tekintetek át elámítani nem hagyják, hanem szabadon kimondják a' feddés' szavát a' rossz fölött, a' rosszul kiütöttet megbüntetik, az érdemnek koronát nyujtanak, bár mi alakban jelenjék meg az, 's a' tehetséget üdítik. — Ha sértett hiuság, jóvihatlan önhittség zsarolják 's üldözik őket, tehát nekik, — mint Schiller' mondása szerint a' költőnek Jupiter' mennyje — legyen nyitva házam' kapuja.

Könyvárusok, kik nem úsznak az idő' folyamával, sem idegen vagyonnal gazdagítani magokat nem igyekeznek; hanem válogatott nyomtatárakkal törekednek az olvasó közönség' szellemi bukását meggátolni 's ez át magokét mozditják elő.

Apelles' gyermekei, kik a' művészetet nem nézik fejős tehénnek, 's inkább korlátokat szabnak magoknak, mint sem Raphael' színeivel kufarkodnának. Termeimben legyen idejük mesterségük' magasb előképeit tanulni, a' hatalmas Rubens 's Angelotól Corregio' kelleméig 's bájáig. Itt nyúljanak festék lapjaikhoz, mikor a' Múza emlékezteti őket 's nem mikor a' gyermekek kenyérért sirnak; mikor ihletük mutatja nekik az éginek arczát, 's nem mikor a' bérbe adó örökösíteti meg az utókor' számára Falstaffi ábrázatját 's posztos családját a' megadandó bér' levonásáért.

Ujságírók, kik a' közönséget föl nevelni tö-

rekednek; a' beküldőre tekintet nélkül tagadják meg a' rossznak fölvetelét, a' tehetséget üdítik, erősítik, 's lapjaikat nem adják oda vitadühös bolondoknak csatatérnek. Ha olly szerencsétlenek lennének, olvasókat — következőkép' előfizetőket — sem kapni, tehát intézetemben legyen nekik egy hely előfizetve.

Továbbá azok, kik lelki erejük' 's szívök' gyümölcsseit a' hazának 's emberiségnek szentelék, kik felebarátaik' szenvedéseinél, 's azokon segíteni iparukban, önmagukat feledék, kik kenyeröket a' szegénység' számára törék meg, vagyonukat hűtlen barátokra vesztegeték, és nemes szívökről ítélve a' világra, mindenkinek tanácsot 's tettet ajánlanak, 's pályájok' végén szomoruan tapasztalják, hogy csalódtak a' világban. Házam legyen nyitva nekik, midőn porladó szívem már nem lehetend az. Jutalomra nincs szükségök, gazdag öntudatuk, lelkiösmeretök' helyeslése legpompásb jutalom 's azon Obolus, melly a' túlvilágba vezető átmenésöket könnyebbíti.

Igazságos tönkre jutottak, az az: azon ügyviselők, kik előre nem látott, nem érdemlett szerencsétlenség miatt buktak, 's inkább utolsópénzöket oda adják hitelezőik' kielégítésére 's családokkal együtt inséget szenvednek, hogy sem vagyonjokat a' törvény' egy hátulsó ajtaján át megmenteni, fénylő szegényben élni akarnának.

Továbbá igazságbarátok' számára, kik e' nevet tettben hordozzák, 's igazságot szolgáltatnak, bár a' szegénység' részén is. Mivel pedig hálakönnyek csak túlvilágban adnak kamatokat, de itt egy váltóháznál sem vétetnek föl kelendő pénzü, 's ők saját lelkiösmeretök át mérsékelt illető díjak mellett nem tehetének ragyogó takarékpénzt félre agglomerük' idejére; tehát végintézetemben róluk megemlékezni, 's mennyei tőkékük' kézhez vevéséig nyájas szálást ajánlani akartam.

Azon lányok' számára, kik férj nélkül ma-

radtak, mivel sem piperemesterség sem szép külszin át lánczolni nem igyekeztek; háziasságok 's csöndes szivélyök nyilvánosságtól 's színháztól visszatartóztatta, és mivel a' vándorló divatokat követni nem tudák; csöndes óráik sok élvezeteket nyujtának nekik, mikről a' röpkedő lányvilág álmodni sem tud!

Hű szolgáltnak, kik derék atyák által bánatban 's nehéz napokban hiveknek találtattak, 's úgy becsültettek, mint barátok, 's a' fiaknál inséget szenvednek; kik szerencséjüket, kilátásait, erejüket 's tudásukat örömmel áldozák azon háznak, mellynek tagjainak tekinték magukat, 's kik most segélytelen öregségökben azon hálátlan gyermekektől, kiket térdeiken hintáztatának, 's kiket hű gondnal ápólának 's őrizé- nek, mint használhatlanná lett agg divatu butor elűzöttetnek. Nekik legyen házam biztos kikötő hely, mig számukra megnyílik az örök atyai ház, melly az irás szerint a' hű szolgáltnak van ígérve. A' maradék rész legyen végre egy hajó' kiállítására fordítva, mellyel az elveszett Aldoradót felkereshetni, 's ezen aranyhonban gyarmatot alapíthatni. Résztvevésre úttársakul elhivattatnak: minden tervkészítők 's projectálók, kik kártyaházak 's légvárak' építésében kimeríthetlenség; ha ott véletlenül nem találnának módokat 's utakat, intézvényeiket végre hajtani, tanácslom nekik, tegyenek Klimius Miklóssal földalatti utazást. — Továbbá a' világi rend' 's a' kormányok' azon örökös javítói, kik minden rendszert, minden főt, minden viszonyokat, 's időket, minden nézeteket, 's véleményeket egy kaptára vonnak, 's pennájokkal mind azon sérelmeket el akarják hártani, mellyekkel a' világ származásától kezdve küzd. Kísérleteiket ezen új világban még egyszer próbálhatják; ha pedig mégis hibáznának, bizonyosok lehetnek, hogy légmentesen bézárt észüvegök föltalálható a' holdban, hova Ariost útasítá, mint csöndes biztos helyre. — Minden ábrándo-

zók, kik egy ideálba szerettek, mellyet eddig álmaikon kívül halandók között hiában kerestek; regényolvasók, kik regényeikben éltek, 's csak regényes képzeleteiket igyekeztekvalósítani; csaldott férjek, kik hű nőket kerestek; írók, kiknek udvariatlan bírálók örök hallgatást parancsoltak; agg ifjulegények, kik örökös válogatás alatt túlhaladák a' vonalat, 's a' hóhatárnál állanak; tánczosnók 's énekesnók, kiket a' szárazföld fizetni többé nem képes, 's végre azok, kik azon rögzött képzelettel foglalkodnak, hogy az angol nemzeti adósságot megfizethetni; ámbár egy új fölszámítás' következtében annyi nehézségűtaller kellenék hozzá, mint Saturnus' holdjának egyike, vagy annyi arany, mennyi a' foltosodott nap' fölszínének újra aranyozására szükséges lenne.

'S így tehát kimondám végakarati véleményemet. Rendeléseim sok évi tapasztalatok' következményei. Testamentomom' végre hajtójának kinevezem — mivel mint tudva van több rossz közül a' legkisebbet kell választani — régi törvénytudó barátomat.

Hálából minden pereimet neki hagyom, mellyek halálomkor még folyamatban lesznek, azon hatalommal, hogy annyi kiterjeszkedéseket 's értekezéseket tegyen hozzájuk, mennyit érdekére nézve szükségesnek gondol. Számolását előre is helyesnek 's mérsékeltnek nyilvánítom.

RE. L.

Könyvismertetés.

(Folytatása a' társalkodói 160ik lapor megjelentnek.)

II. Erdélyi Házi-Segéd 1841-dik évre. Harmadik év. Szerkeszti ifj. Gyergyai Ferencz. Kiadják Tilsch és Fia könyvvarusok Ko-

*lozsvártrt a' királyi lyceum' betűivel. 4. r. 156
1. Ara 44 kr. ezüst pénzben.*

A' „Házi Segéd“, ezen legelső encyclopaediai kalendárium Erdélyben, ezennel föllépik harmadik évi pályájára is, mellyet testvérei már két ízben a' közönség' jutalmazó részvéte által kísérve jártak körül. A' Házi Segéd' mostani föllépésének módját, készülteit, terveit 's irányát tekintve, előlegesen meg kell vallanunk, hogy nem maradt el testvéreitől, sőt némileg azokat felül is multa. Szerkesztő és kiadók a' fejlődő idő' szükségzeit mind jobban jobban átértve, a' közvélemény' 's egyes értelmek' nyilatkozatai által okulva, úgy látszik naponként közelednek lényeges javításokkal azon eszmék' valósításához, mellyeket három év előtt magoknak kitűztek, 's mellyeket egy encyclopaediai kalendáriumnak, ha nevének 's céljának meg akar felelni, szükségkép' létesíteni kell. Ref. a' Házi Segéd' új évi folyamát előljáró két testvéreivel összehasonlítva úgy találja, hogy némi részben egyeznek, sokban különböznek egymástól. Mindenik egy erőteljes szép ifju, ki azon nemes cél't tűzte maga elébe, hogy a' közönségnek használjon; csak hogy az egyik kezdő 's úttörő 's éppen azért küzdik mind azon akadályokkal, mellyeket a' kezdő elébe előre nem látott körülmények 's a' t. szoktak gördíteni; a' másik az idő 's józanon tanító tapasztalás által bölcsebbé téve, célját, utját 's az arra vezető eszközöket jobban tanulta ismerni 's hasznokat venni. Azonban mindenik távol a' cél'tól még, 's az utóbbinak is sok tenni, sőt elbagyni valója van, hogy föladatjának úgy megfelelhessen mint azt az ügy' természete 's a' közönség' ez által eszközzendő haszna kívánják.

A' H. Segéd' tartalmát 's czikkjeinek elrendezését mi illeti, ezekre nézve a' főpontokban éppen azon elv 's rend tartatott meg, mellyeket a' más két évi folyamában követni cél-

szerűnek találtatott volt, 's ezt Ref. is helyesli. A' munkának t. i. három osztálya van. 1. szoros értelemben vett kalendárium, 2. az encyclopaediai rész, és 3. tiszti névkönyv. Mindenik osztályra van Ref. egy pár észrevétele.

1. A' kalendáriumi részben helyesli Ref. azt, hogy azon számos csillagászi észrevételek, mellyek más kalendáriumokban, 's csak az folyó évi Segéd' lapjain is számos hasábokat töltenek be, kihagyattak; elsőben is azért, mert a' tanulatlanabb köznép, mellynek hasznára különösen van szánva ezen folyóirat, szükséges előismeretekkel a' terjedési földleírásban 's astronomiában nem bírván, az effélének kevés, a' legnagyobb rész éppen semmi hasznát nem veszi — aztán azért is, mert hasznosabb dolgok' helyét foglalja el. Nálunk Erdélyben, főleg a' csak olvasni tudó nagy tömegnek egyetlen olvasó könyve, mellyet részint szükségből, részint szokásból majd mindenki megveszen, a' kalendárium. Szükség tehát, hogy ezen könyv, melly eddig szinte egyedüli út arra, hogy a' minden tekintetben hátra levő népnek hasznos ismeretekkel lehessen szolgálni — olly dolgokat foglaljon magában, mellyek a' nép' való szükségéből merítvék, annak értelmesedését elé mozdítsák; és semmi ollyant ne mondjanak, mi által elég számos éretlenségeinek tömege nevedekjék. Mi a' nép' fogalmán felül van, mit az vagy éppen nem, vagy csak felényire érthet meg, az neki egyformán káros, 's általa csak balvéleményeit szaporítja, mellyek károsabbak az egész tudatlanságnál. — Van azonban e' részben valami, mit egészben nem helyeslünk. Ref. ugyan nem barátja a' tulzott nyelvujításnak, 's nem idegen attól hogy az idegen nyelvekből azon szavakat, mellyek nyelvünkben fel nem találtathatnak, hazafisággal ajándékozzuk meg, de az ollyan eszmékre nézve, mellyeknek nyelvünkben értelmes szó felel meg, tovább is a' régi formákhoz ragaszkodni, hibának 's nemzetelleninek

tartja. Éppen azért az eddig használt *Kalendario* név helyett a' megfelelő értelmű *Naptárt* igen is elfogadhatónak véli. — Másik észrevétele Ref. a' szász vásáros helységek' magyarázott vagy csak magyaroson említett neveit tárgyalja, 's ezekre nézve csak az volna ohajtása, hogy a' szász helységek' magyar nevei nagyobbára, kivált a' szászosabb vidékeken kimenvén divatból, a' magyar névhez mellékeltessek a' szász nevezet is. —

2. Az encyclopaediai részben elsőben is egy természetphilosophiai értekezést találunk, majd lélektani nézeteket a' női jellemről, 's némelly nemzetek' uralkodó characteréről. Ha nem tagadjuk is, hogy e' nézetekben sok való, sok szép foglaltatik, de sok van bennök félig igaz, sok mi a' paradoxonok' soraiban is csak paradoxon marad, 's van, mi az igazság' széke előtt a' próbát sehogy sem állhatná ki. Illyen féligaz bélyegű, általában mi egyes nemzetek' jelleméről mondatik; minden újabb utazók 's a' tapasztalás bizonyítják ellenben azon állítás' helytelenségét, hogy a' német idegen a' mélységtől 's az angol a' kényelemtől; holott nincs Európában nemzet, mellynél a' comfort olly ott honos volna mint az angolnál, 's a' németeknek sokszor éppen a' szerfeletti elvontság 's túlvitt mélykedés hibájok. — Az 1839dik év' történeteinek rövid átnézete mindent meghalad, mi e' cím alatt a' *Házi Ségéd'* megelőző évfolyamaiban mondatott. A' történetek dióhajbaszorítva olly tömörtén, hiven, tanuságosan, 's még is sajátos könnyedség 's kellemmel adatnak, hogy azokat a' tudós is gyönyörűséggel olvashatja, 's a' tudatlan is egyszerre átértheti. E' cikk valósággal nem csak a' mult két évi történeti átnézeteket felül mulja, de az évi folyam' minden egyéb cikkjeinek is koronája. — A' házai történetekből merített közlemények jelesek. Ohajtana Ref. hogy a' hazai történetekből válogatandó cikkelyek jövődöben olyanok legye-

nek, hogy azok hazaszeretetet, fejedelem 's honiránti hűséget 's ragaszkodást, 's általában nemzeti érzelmeket 's buzgóságot gerjeszsenek. A' csupa száraz történet ha' nem is öl mint a' holt betű, de nem is elevenít. — Ezen osztálybeli több tárgyakat mi illeti, azok elég gondossággal, és sok dologismerettel válogatvák. Kettő van köztük, mire némi észrevételeink leendenek.

a) Az angol rablók' életeiből közlött némelly vonásokra csak futólag tekintve, könnyen azon vád alá jöhetnének Szerkesztő 's Kiadók, hogy az e' félek által a' fogékony elmék elcsábíthatatnak, 's a' hazánkban ismeretlen merészség 's illy nemű vakmerőség könnyen követőkre találna. De mi ezen vádat kiforgathatónak tartjuk azon előlegesen kimondott czélzat által, mellyet Szerkesztő 's Kiadók ezen közlemény által el érendőnek vélték. Éppen ezen nemes czélt látta Ref. több idegen nyelvű kalendáriumokban illy tárgyú cikkelyeknél kitűzve, a' nélkül, hogy miatta kárhoztatás kísérte volna a' kiadókat.

(Vége legközelebből.)

13.

Temetési-Társulatok.

A' londoni új temetési társulat' minap tartott évi gyűlésében így szólott az elnök a' részvényes tagokhoz: „Nagy örömmel nyilatkozatom Kegyeteknek azon örvendetes lett dolgot, hogy a' temetések czinteremünkben a' már lefolyt év alatt az azelőttihez képest két annyira szaporodtak.“ Egy illy temetési részvényes végre képes volna a' dögmirigyet is Londonba kívánui, csak hogy részvényeit 5 procenttel nagyobbra tegye, ha bár őt is elhordja az ördög.

A' Parthenon és még valami.

(Vége.)

„Helyes volt-e kérdésekben 's feleletekben adni? „szokták fölteni az illy epochalis dolgozatnál nagyon is aprólékos kérdést. Minthogy „tanulók számára“ van írva, igen is uraim! helyes, mert általa az előadás' élénksége sokat nyert, 's a' nagyobb szerű combinatiokra eszméltetés is czélszerűen van eszközölve. Minthogy „tanítók számára“ iratott, mint csupán illyenből, maradhatott volna, ámbár hogy az érdeklött könnyítések' tekintetéből ezek is köszönetet szavaznak érte, bizton hihetni.

Hogy azonban a' tudós Szerző a' hármas fokozatu kidolgozás közül (l. 'Társalkodónk' közelebbi 168-dik l.) előbb is e' közbelsőt kísérté meg, a' legjobb szándék-tette ugyan, de — véleményemként, — nem a' legjobb eredménynyel az ügyre nézve. Ebben ugyan is a' tanítók' képzését 's a' tárggyal minden oldalról megismer-tetését tüzvé ki főbb czélul, terjedelmes, 's az eddigi balfelfogások, rögzött előítéletek 'stb. ellen lan-kadást nem ismerő csatázó előadást kelle választania, 's polemia pedig — mint maga is megjegyző — sok szó-val jár.

Ez, ha a' nagy közönségnek solidusabb fejtegeté-sekhez kitűrőbb figyelme volna, leginkább czélhoz ve-zetne. Azonban mit mond a' tapasztalás. Nálunk mé-lyebb fejtegetések körül a' nagyobb közönségben a' tud-vágy nem olly nagy, mint ohajtani lehetne, 's azok kö-zül, kik a' páratlan jelességű Parthenonról íté-letnek, hányadik vett fáradságot csak: az eddigi-füze-tek' teljes átértésére is? Éppen ezen körülmény' tekin-tetbe vétele teszi szükségessé, hogy a' lelkes író leg-első kezdők' számára ígért kiseded grammaticáját minél előbb hocsássa közre, 's ide czélozva fejeztem volt ki fennebb ez iránti ohajtásomat. Ekkor a' rövidbe szorít-tott előadásban az igen igen kényelmes, nagyobb kö-zönség kisebb fáradsággal átlátván nagyából az e-gésznek tervét, menetét: a' kezünk alatti terjedelme-sebbnek divatozó felüleges forgatása is, sikeresebb leend-ne. Midőn egyebiránt e' nocturna és diurna ma-nu forgatandó könyvet haladásunk' minden barátinak buzgó részvétele ajánlanám, 's a' Szerzőnek e' vállá-latára kedvet 's áldást kívánnék, nem tehetem, hogy némi jelen soraimmal kapcsolatban álló egyebekről is szót ne tegyek itten röviden.

A' józan critica, millyeket (másokat nem említ-

ve) a' némellyek által annyit marczongolt „Kritikai Lapok“ 's a' „Figyelmező“ feles számmal köz-lének, valahára nálunk is tekintetre kezdett vergődni. E' szerencsés fordulatnak ki ne örvendne, midőn ez-által az ész' 's tudomány' felkentjei egy nálunk csak néhány évtized előtt is alig ismert 's járt újabb úton olly tetemes befolyást gyakorolhatnak eszmék' tisztí-tására, fogalmak' világosítására, helyes ítéletek' ter-jesztésére, józan irány' kimutatására, szóval: a' köz-értelmesség' fejlesztésére? Azonban vannak, kik egyé-ni érdeket ügynél magasabbra becsülve, póri lármával a' közönséget tévelygésbe hozni, tévelygésben vagy leg-alább is bizonytalanságban tartani nem tartják eléggé nemtelennek, 's míg így egyfelől némellyek a' józan, 's éppen ezért ollykor súlytó criticák iránt az ébredező közönséget lágy meleggé tenni iparkodnak, másfelől nem átalják ugyanazt szentségtelen czélokra használni. Ez előzmények után nézzük az érdeklött hét ívet. Meny-nyi képtelenség, valótlanság 's következetlenség tűnik ez iveken előnkbe, ha a' megfontolás' prizmáján által tekintjük. Még néhányat lássunk közülök; rövidség okaért mint mondám, csupán néhányat!

Ama 'Névtelen' könyvének 4-ik lapján ez áll: „Hibáson állítatik, 'hogy az ö és ü az o- és u-tól külön-böző hangok, mert kétségen kívül van, hogy az ö az oe-nak 's az ü az ui-nak vegyülete, mint némelly régi írásokból is tisztán látható. Ezt ma egy philologus is kétségbe nem hozza.“ Milly laconice! Az itt mondot-taknak nem is kellene további fejtegetés. Azért csak egy hasonlatot a' fennebbi okoskodás' nyomain: Hibáson állítatik, hogy nálunk az S egyszerű hang, mert kétségen kívül van, hogy az S, C, H-nak össze olva-dásából vegyület, mint ez nem némelly, hanem min-den német írásokból tisztán látható, 's a' Névtelen úr csak a' következetesség elleni repugnantiaját árulná el, ha meg nem vallaná, mi szerint ezt ma egy philolo-gus sem hozza kétségbe.

A' 7dik lapon ez áll: „Megesméri író (Szász K.) hogy a' gy, ly, ny, cz 's a' t. elegyült hangok *) 's ezzel nyilván ellene mond annak mit fennebb a' 19-dik lapon állított, hogy tudniillik ezek nem kettős

*) Itt előlegesen jegyezze meg N. úr, hogy ki bírálni akar, illik jól olvasni tudnia 's akarnia, 's annak más sa l hang z ó k helyett nem szabad hangok-at olvasni. Ha magyar létünkre magyar nyomtatást is így idézünk: miként akarják, hogy zsidó, persa, arab 'stb. gagyogásink hitelt nyerjenek? Ama' helyen Szász K. semmi ollyast nem ismerhetett el, ha n g o k ról szó sem lévén.

hangok. E' nem lehet igaz — — — Itt írónak azt kell vala tisztán kifejezni — 's talán az is lebegett homályosan előtte — hogy a' két hangból származott vegyület sem az egyik, sem a' másik elem, de a' kettő egymásra menő áthatásából származik. Így p. o. — hogy vegytani példával éljünk — a' cinobrium se nem kéneső, se nem bűdöskő, de azért kettős, az az két elemből össze tett külön sajátágu test.

Mi sok szó egy hamis adatra halmozva, 's a' valóság előtt mint szégyenül meg ez egész okoskodás! Az ellenmondásban lenni követelt helyeket lássuk a' Parthenonból: Előadatik ebben, hogy írásunkban 's nyomtatásunkban a' rómaiak' betűit vettük be, de a' kik' nyelvében néhány hangunk nem fordult elé, következőleg náluk ezeknek megfelelő betűket sem találtunk. Miként fejezzük ki tehát e' hangjainkat írásban 'sth. Felelet: Némellyiket — jelesen a' mássalhangzókat — 2 vagy 3 betű egymás mellé írásával, következőleg: cs, dz, dzs, gy, ly, ny 'sth., némellyiket pedig — jelesen a' rómaiaktól nem ismert két magánhangzót — fölül kettősön megpontosított vagy vonásosított más betűkkel, így: ö (ö), ü (ü). Valljon azért — kérdi Szász K., 's ezt jól jegyezze meg olvasóm — a' cs, cz, dz, dzs, gy, ly 'sth. kettős hangok-e? F. koránt sem, hanem szint úgy egyesek, mint a' d, vagy g, vagy l 'sth., 's csak írásai betűjük áll két darabból. — Az ezzel ellenmondásban lenni követelt helyen a' Parthenonban betűinkről jelesen pedig mássalhangzóinkról — 's ezt még egyszer jegyezze meg a' Névtelen úr — van szó, holott ezek részint egyszerű, részint elegyült hangoknak mondatnak, 's mi után határirata adatott mind a' kettőnek *), a' 85dik kérdésben az elegyültekre vonatkozólag iratik, mi szerint azoknak másokból mint egy összeolvadása ellenmondhatlanul kitetszik „Abból, hogy ha némelly mássalhangzóinkat egymás mellett sebesen, annál inkább ha egyszerre próbáljuk kifejezni, sem az egyik, sem a' másik, hanem egy harmadik fog szánkából hangzani, melyet azért méltán tartunk a' más kettőből elegyültnek.“

És még is homályosan lebegett-e Szász

*) Az érdeklött határiratok szerint mássalhangzóink közül egyszerűek azok, melyek nem más mássalhangzóink' elegyedéséből származtak; elegyültek pedig, melyek hangja két más (nyelvünkben külön külön is előforduló) mássalhangzó' hangjából olvad össze. Elegyült mássalhangzók 8 van: gy (dj), ty (tj), ly (lj), ny (nj), cs (ts), dzs (dzs), cz (t sz), dz (d z).

lelkében, 's lehet-e, kell-e világosabban kifejezni azt, mit e' névtelen bíráló vegytani példájával akara fejtegetni, mint a' hogy azt a' lelkes író 85dik kérdésében kifejté?! Ha a' Névtelen itt nem mystificálni akart úgy soha senki sem! 's aztán így látva a' dolgot, hol ama' követelt nyilvános ellenmondás?

A' 8dik lapon ezeket olvassuk: „Helytelenül mondatik (a' Parthenonban), hogy a' zs egyszerű hang. — — Próbálja bár Márki sebesen kimondani ezen szót: „gazság, igazság.“ A' csaltság, mikéntirásunk' hiányára támasztva, világos. Ugyancsak egy hasonlatot rá! Egykoron A. és B. falu versengett egy darab föld felett. A' jogtalan B. falu ügyvéde néhány fatenst előre megveszteget, kiknek csizmájába 1 — 1 marok földet hintve B-falu' közepéről, ezek a' pör alatti hely' színén jó lelkiismeretökre esküdjözik, hogy a' föld, mellyen állanak, világos tudomások szerint B. falué, nem pedig az Aé. — A' mi névtelenünk nem szakasztott mássa-e a' B-i ügyvédnek? Illy író' szájába ugyan szépen illenek az a' kívül, hogy igazságtalan, egyszerűs mind convenientiát sértő számtalan illy kifejezések is: „Ezt írónak nem tudni illetlen,“ — „Hogy nem szégyenli olly család logicával állani elő,“ — „az író előbeszéde — értsd a' Dársalkodónk' 21dik számában kivonatilag közölt párbeszédet alatta, tisztelt olvasó! — öndicséret, az alszerénység' köznapi szólás' formáival vastagon czukrozva“ — „Minek az a' digito monstrarier után ásító különczködés?“ — Ugyan tudja-e író, mi volt az a' Parthenon? — Nem jutott-e eszébe, midőn munkájának címet adott, Horácznak ezen szabálya: Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: „Fortunam Priami cantabo et nobile bellum“ 'sth. 'sth. 'sth. A' névtelen író illy adatokkal aligha megbírná bizonyítani, hogy midőn gondol, úgy gondol mint Göthe 's ha ír, úgy ír, mint Schiller, hanemha a' gondolat 's írás alatt más valamit ért, mint közönségesen szoktunk.

De lássunk még néhány pontot. Szász K. a' szók' tiz nemét előadván, ezeket három főbb osztály alá rendeli, miket a' főszavak', helyettes- 's viszonysszavak' nevével különböztet meg. Erre halljuk, mit mond amaz archi-névtelen: „Valóban derék osztás! Az adverbiumok is a' főszavak közé számláltatnak!“ De hát — kérem — hova kellene? a' helyettes- vagy viszonysszavak közé-e? Aligha itt is mystificálni nem akarunk. De tovább: „A' mondathelyettesre e' hozatik fel például: pszt! — csitt, azaz: hallgassatok. Nó, ez ugyan derék mondathelyettes. Tehát ezek is

mind mondathelyettesek: Feuer, Rechtsam, Beyfuss!“ Mi elméncz a névtelen úr! Azonban kár, hogy olly tiszta eszméket sem tud megkülönböztetni, minő a mondat-helyetteseké és elhallgatásé. Neki ugyancsak jó volna éjjel és nappal tanulni a Szász Parthenonbeli nyelvtanát, mellynek — mint feljebb is látok — főczélja nyitni az eszet, erősíteni az értelmet, gyakorolni az ítélőtehetséget stb. De tovább! „Szóviszonyítóknak nevezi író a főszavak ragos formáját*) — — A viszony szavak osztálya helytelen ’s ok nélküli, mert a főszó mindenként főszónak marad, ha viszonyos állásba tételük is stb.“ Hol látta tehát, azt kérdelem legelőbb is, a névtelen író, hogy Szász K. szóviszonyítóknak a főszavak ragos ejtéseit nevezte volna? Ez újabb hamis adat, ’s így az alap elbukván, bukik a ráépített okoskodás is. De végre is mi sülné ki ez okoskodásból? „A viszony szavak osztálya helytelen, MERT ez által nem formálódik a beszédnek egy új, önállású része.“ Tudtomra ilyen — egy néhány — csak a szóképzők által formáltatik, ’s így a névtelen író szerint a szónemeknek csak az I azaz: egyfelé osztása (favaskarika) lehetne helyes, ’s a névtelen író illetően elvű grammaticájából bezzeg aztán könnyű volna leczkét mondani.

„És továbbá — így folytatja — mi az a mondatviszonyító? Hiszen ez nem egyéb, mint a particula, a beszédnek kapcsa. Eddig is jól tudta mindenki, hogy a particula a beszéd különböző viszonyait kifejezésére szolgál; éppen ez által lesz a beszéd kapcsa, hogy a mondatok kisebb nagyobb viszonyait kimutatja. E szerint író semmi szükségést nem mondott.“ Imé, uraim! következtetés! A vitakozás a logica’ illetően újonnan felfedezett elvei szerint valóban gyönyörködtető. A névtelen író által felfedezett ezen logicai elvök’ veleje oda megyen ki, hogy az ellenfél állításainak erősségeit — ha t. i. ezek jól valának választva — szedjük begyünkbe, ’s ekkor egy elejökbe illesztett minthogy-gyal elősorolva: hatalmas ergo-val mondjuk rá az ezen előzményekből következő igazsággal merőben szembeszökő apodosist. A váratlan fejlemény, mint már mondtam, gyönyörködtető... hisz a váratlan fejlődések dramában is milly meglepők?!

Még csupán egy pontot e’ furcsa könyvből: „Író

*) Mielőtt tovább mennénk, tudni kell, hogy e’ nem igaz ’s éppen azért mint koholmány nyomja mind addig a névtelen író, míg annak valóságát a Parthenonból meg tudná mutatni.

szerint ezek is mind helyettesek: Hol? (a városban); mikor? (tegnap); miként? (rútul); mit csinál? (ír); hogy van? (vígán); és — hogy már író példából mondathelyettes is hozunk fel — mit kívánsz tőlem? (azt, hogy tanításaidat szorítsd rövidebbre. Ez ugyan jó is lenne.) Már most ítélje meg akárki, hogy írónak közelebb felhozott helyettesei és az azokra való feleletek között van-e ugyan az ontság? Hiszen látni való, hogy minden közelebbi kérdések, mint valami határozatlan dolgok, számtalan feleletek elébe illenek, és tulajdonképen azon kérdések úgy vannak a magok illető feleleteikhez, mint a leghatározatlanabb közönségesség a leghatározottabb specialitashoz.“ Elég, valóban elég! A szegény névtelen író ezen ellenokoskodása eléggé bizonysítja annak ellenkezőjét, mit ő akart; eléggé látszik ennyiből, hogy a helyettes szó osztályát a legtalpraesettebb felfogás eredmények tekinthetni a Parthenonban. A névtelen író jól mondja, hogy Szász-nak felhozott helyettesei és azokra való feleletek között nincs általános ugyanazonság; hogy ama’ kérdések számtalan feleletek elébe illenek, ’s úgy vannak ezekhez, mint az általánosság a specialitashoz! ’S most már kérdelem: hogy vajjon nem úgy is kell-e állaniok? Nem éppen azért helyettesek-e? Példával élve: a triangulum lehet-e helyettese a figurának, nem megfordítva-e? Azaz: ha meglát a névtelen író egy figurát, melly — teszem — kör, avagy négyszög: ennek „figura“ nevet cserélheti-e ki, mint általánost a „triangulummal“ mint specialissal? ’s vajjon nem az általánosabb nevezetet helyettesítheti inkább minden specialitas’ előfordultakor? És ennyiből, névtelen úr! isten velünk!

A Figyelmező’ idei 43ik számában is jött a Parthenonra egy kis híralat, mi ellen annyiból, hogy malignitas’ legkisebb nyoma sem látszik benne, nem lehet semmi kifogás. Előzményében helyesen mondatik, hogy „a ki a nyelv’ egész terjedelmét teszi elmékedése tárgyul, attól az érdemlett magasztalást csak a kaján; vagy a jó akaratot, gondos ügyeketet méltánylani képtelen tagadná meg.“ Más tekintetekből sokat lehetne rá szólni, azonban a derék szerkesztőség a Parthenonnak, mint nyelvtani literaturánkban korszakot alkotó munkának kimerítőbb ismertetéséről, mint én hiszem, kétségen kívül fog gondoskodni, mi által az általam éppen azért bőven nem is fejtegetendő hiányai a mostaninak fedezve lesznek. Álljanak azért az itt mondaudók csupa tudatásul annak, hogy e’ tárgy felől még szózatokat kell

várunk; még ez ügyben végítélet hozva nincs.

A' figyelmezői bíráló a' munka' irányáról, mi pedig, földolog, úgyszólván nem is emlékszik, hanem a' helyett néhány aprólékos észrevételekbe bocsátkozik, mikben helyenként van 's' helyenként ismét nincs igazsága. Így például hogy az első kötet' czimlapján (de már a' másodikén nem) hibásan áll a' költő helyett: „collegium“; valamint a' 698ik figyelmezői lapon elősorolt részint toll, részint könyvnyomtatási vigyázatlanság szülte vétségek körül nagy részint igaza van. Névszerint a' számok mellé a' nevek' többes számba helyezése méltó volt hibául kitüntetni, mert mind a' mellett is, hogy ennek olly pontosan figyelem előtt tartását valamelly anticriticában grammaticusi pedantismusnak olvastam nevezetni: hova tovább mindinkább megjöttem róla, hogy nyelvünk' geniusa e' pedantismust igen is megkívánja. Illy kifejezések: „két szavak' stb.“ római bekók' forradásos nyomai. Az azonban, hogy a' bíráló' falubirója, vagy a' Parthenon' falusbirója jobb-e? nagy kérdés. Analogiára kellene talán támaszkodnunk elhatározásában, hogy az így vagy amúgyi összetétel által minő értelemek eszközöltetnek? Mi tagadás benne: sokkal nagyobb zavarba jöttünk ez összetételi tárgyat illetőleg, sem hogy olly úton célhoz jutbassunk. Csak az Academia' positivus elhatározása segíthet az e' nemü analogiátlan zürzavarokban. — Bíráló szerint a' rakófat Magyarországon rakandó fának mondják, de szavaiból azt hozom ki, mi szerint nem tudta, hogy e' név alatt az épületfák' egy nemét értjük Erdélyben. — A' magyarországi illy kifejezések befutottam, beugrott' stb. (befutottam, beugrott helyett) véleményemként nem állanak olly biztos alapon, mint bíráló hiszi. Erőssége az, hogy a' kérdéselt szótagot viszonyragképen be-nek mondja mindenki, tehát igehatározóképen sem állhat másképen. Úgy de a' mit viszonyragképen ra-nak mondunk, magyarhoni testvéreink is nem azon módon ékezik-e meg igehatározóképen használásakor? Így midőn mi erdélyiek be és ra néviszonyfóinkat igehatározóképen egyiránt ékeztetni kívánjuk: csak következetesek vagyunk. Ha pedig e' kívül a' széphangzás' szempontjából is vizsgálók a' két kiejtést: épenséggel nyert perünk van. Azonban e' tárgyat önhangzóinknak magas közép és mélyekre osztása felőli tanítványokkal hozni kapcsolathat: magam sem tartom tanácsosnak; el- 's' fel- igehatározóinkkal min-

denki, elfogad bennünket. Hogy egyébiránt bíráló' figyelme futva ment át a' Parthenonon, látszik abból miszerint helytelennek állítja abban a' mellék-név' „névségéddel“ kicseréltetését. A' Parthenonban, az nem áll; itten névségédeknek az ige' 's' millységszók' ollyatén állásukban neveztetnek, midőn nem tulajdonítványul mondatnak, hanem tárgy' kifejezésére, pótlólag. A' figyelmetlen olvasásnak félre- ismerhetlen jele továbbá az is, hogy a' Szerző' azon minden kétségen felül helyezett állítása ellen, miszerint az „a' vagy „az“ mindenség' eszméjét kifejező mennyeiségszó, olly példát hoz fel, melly amaz állítással tökéletes összehangzásba van hozva a' Parthenon' II. k. 139 — 141. lapjain. A' magyar helyes- írást a' 298ik lapon semmihez sem hasonlítja Szász K.; a' 289iken mondotta róla, a' mit mondott. Egyébiránt szó- és helykimelés' tekintetéből bátor vagyok utalni e' pontot illetőleg ama' bírálat' olvasóit Társalkodónk' 168ik lapján tett jegyzésemre. — A' sebes olvasás' több más nyomait is mutatnám ki még a' szóban lévő bírálat' szavaiból, például, hogy Szász a' Parthenont megnyitó párbeszédben a' nyelvtannak a' mathessali sok közös tulajdonait fejtegeti *). Az úgy mondott „középszályi és középszerű tanuló“ kifejezésről is volna mondani való, valamint a' kérdésben 's' felelethen előadásra tett jegyzetekről, holott még értelmetlen kérdésekről is tétetik említés. Azonban rövidsége intvén Társalkodónk' kis hasábjai, csak ez utóbbira nézve mondok annyit, miszerint van reményem, hogy figyelmes; az illető combinatiokat kicserő olvasás után azok jó rendin megszűnnek értelmetlenné lenni. 'S ennyiből czelomnál hosszabbra terjedt 's' még is erősen rövid könyvismertetésemet rekeszszék' be a' figyelmezői bírálat' utószavai: „Erős lelket, törhetetlen beketürest, szilárd állhatatosságot kívánunk a' Szerzőnek, hogy drága magyar nyelvünk' titkai' fölfedeztetésében tovább is a' lehető legnagyobb szerencsével előhaladhasson és legyen meggyőződve; hogy mi legjobban fogunk örvendeni, ha munkája olly sikert szürend, millyet ígér, és mi o-lajtunk.“

Hirizbay Miklós.

*) A' Parthenon illy színű dolgot csupán annyit mond, miszerint azt a' dicsőséget, mellyet észfejtés' stb. tekintetéből eddig a' mathesis kirekesztő tulajdonúl bírt, szándéka megosztani az anyai nyelv' grammaticájával.